

ТЕМА 3. Людський ресурс міжнародної економічної діяльності

1. Людський ресурс в системі міжнародної економічної діяльності (людський капітал, соціально-трудова потенція, інтелектуалізація праці)
2. Особливості та тенденції розвитку процесів міжнародної міграції в умовах глобалізації
3. Україна на світовому ринку людських ресурсів
4. Регулювання міжнародного обміну людськими ресурсами

Людський ресурс – ключовий чинник міжнародної конкурентоспроможності

інтелектуалізація виробництва обумовила нагальну потребу у пошуку країнами нових соціально–економічних форм підготовки та використання національного людського ресурсу, обумовлена зміною ролі людини у процесі суспільного виробництва, а відтак – висуненням нових вимог до якості людського ресурсу країн, рівня його освіти, знань, кваліфікації, компетенції, продуктивності праці, здоров'я та креативного потенціалу.

Нассім Талеб -

- випускник Сорбонни і володар MBA Вортонської школи бізнесу, побудував успішну кар'єру на Волл-стрит.
- У 2008 році Талеб передбачив світову економічну кризу.
- На тлі глобального краху його компанія Empirica Capital принесла інвесторам півмільярда доларів прибутку.

Нассім Талеб «*Чорний лебідь: про вплив маловірогідного*»

вплив на історію рідкісних подій, які неможливо передбачити, і людська схильність знаходити прості та оманливі пояснення цих подій в ретроспективі.

- людська схильність вірити в історії, які ігнорують складність причинно-наслідкових зв'язків
- обмеженість теорії ігор до реального життя
- ілюзія можливості передбачення майбутнього на основі минулого

Нассім Талеб «Антикрихкість. Як отримати вигоду з хаосу»

як подолати труднощі і змусити «чорних лебедів» працювати на себе. Адже обійти стороною кризу, стрес і несприятливі ситуації неможливо, краще отримувати з них власну вигоду.

Як отримати вигоду з хаосу.

Як долати перешкоди і ставати сильнішими й досконалішими.

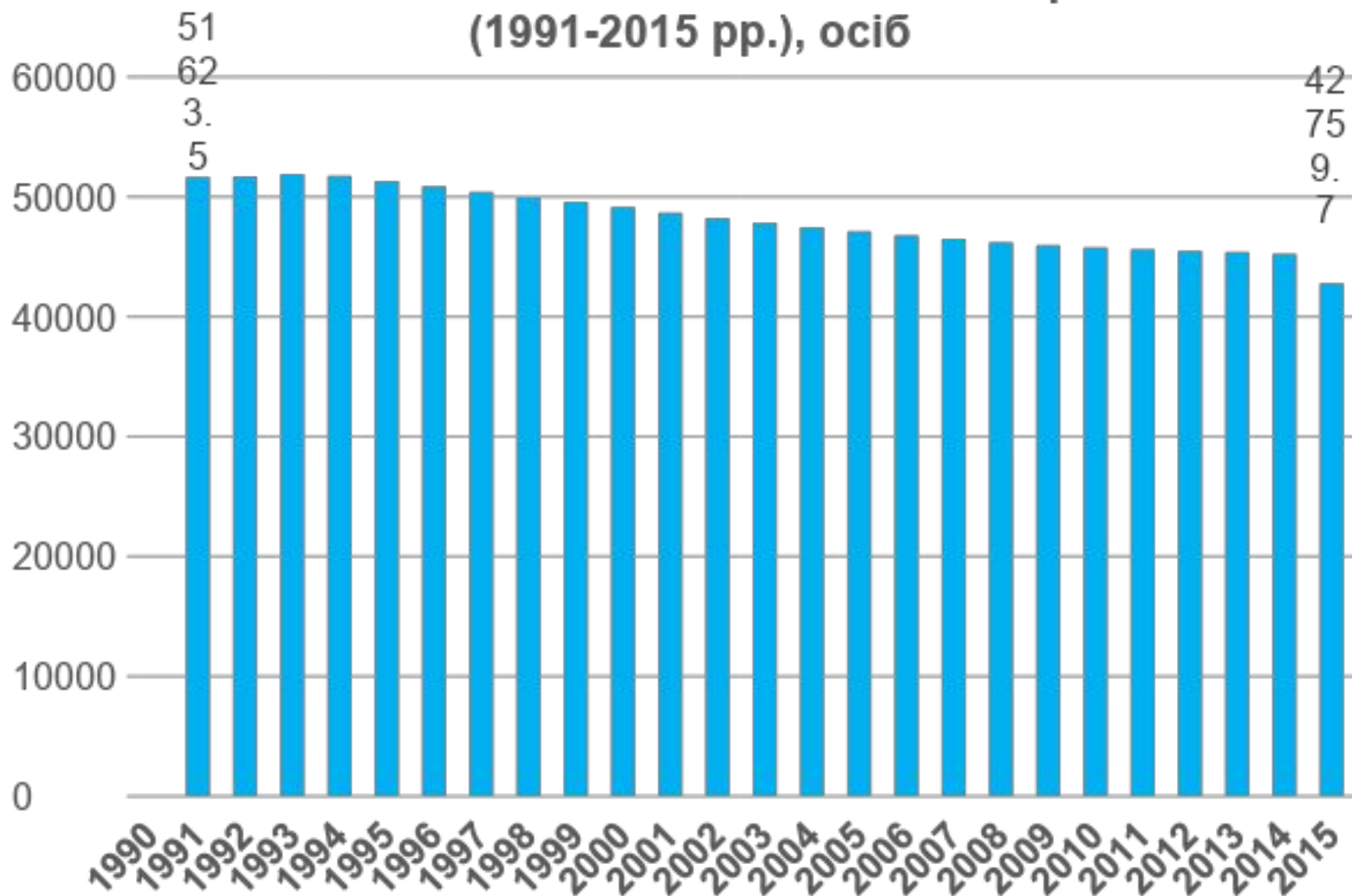
Людський капітал –

міра втілених у людині природних здібностей, таланту, рівня освіти, кваліфікації, професійного досвіду, стану здоров'я, якості харчування та їх здатність приносити дохід.

людський капітал: знання, компетенції та властивості, що втілені в індивідах, які сприяють створенню особистого соціального і економічного добробуту.

Людський капітал як частина сукупного капіталу суспільства є накопиченими витратами на загальну освіту, спеціальну підготовку, охорону здоров'я, переміщення робочої сили.

Чисельність постійного населення України (1991-2015 рр.), осіб

Ринок праці в Україні

	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи	Середньомісячна заробітна плата у % до попереднього року	Економічно активне населення працездатного віку в середньому, тис. осіб
2010	8,9	110,2	19 164,0
2011	8,7	108,7	19 181,7
2012	8,2	114,4	19 317,8
2013	7,8	108,2	19 399,7
2014	9,7	93,5	19 035,2
2015	9,5	79,8	17 396,0

людський ресурс України

протягом останнього десятиліття національний людський ресурс України зазнав істотної руйнації, проявами якої є:

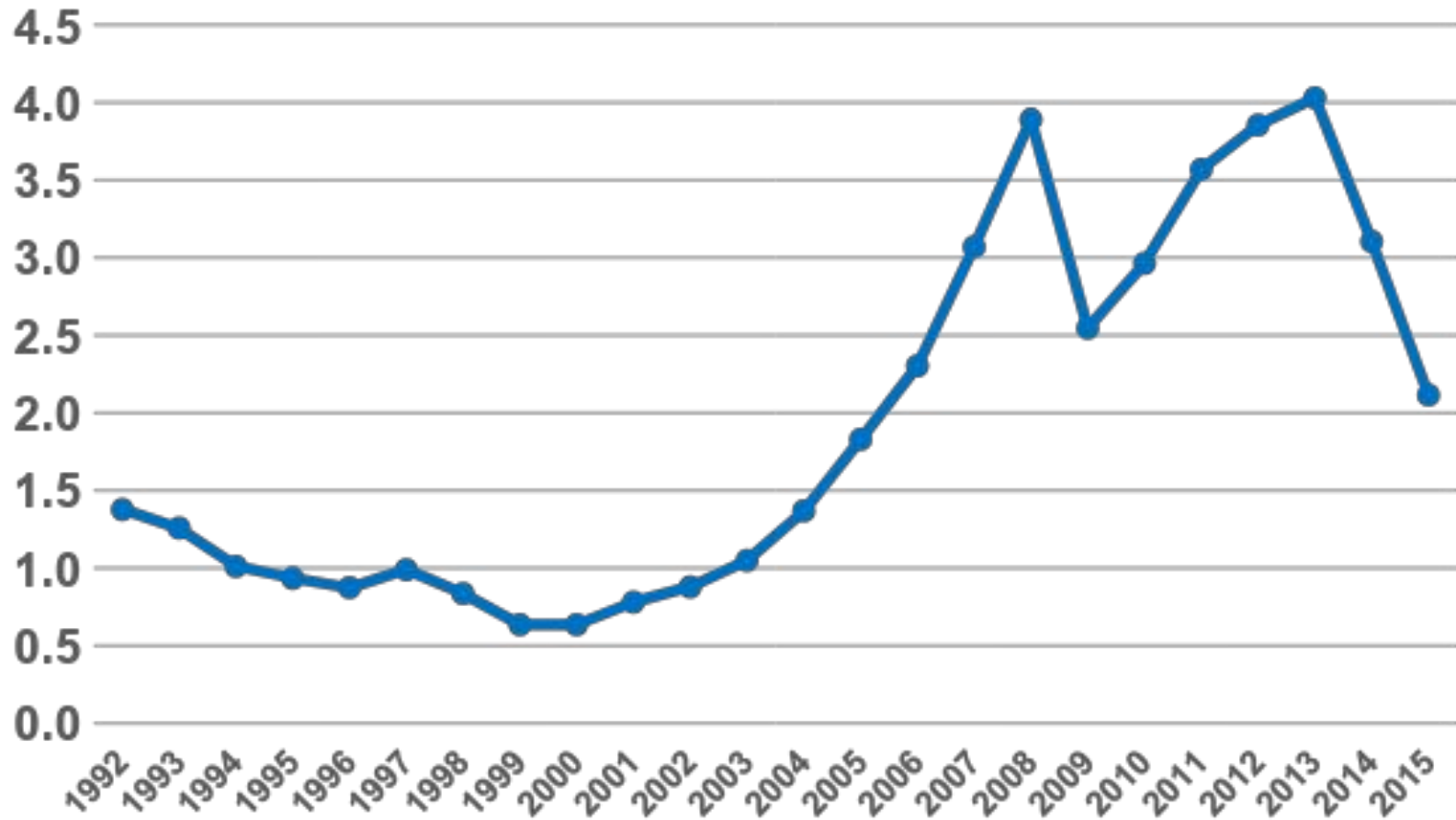
- декваліфікація та професійна переорієнтація працівників;
- істотне погіршення структури зайнятості;
- втрата кадрового потенціалу національної економіки;
- депопуляція та старіння населення.

ВВП України,

млрд дол. США

ВВП на душу населения, тис. дол. США

причини погіршення людського ресурсу України

- ✓ зниження обсягів виробництва в країні;
- ✓ корупція;
- ✓ зростання нерівності в доходах та рівні життя населення;
- ✓ не відповідність систем освіти й охорони здоров'я сучасним вимогам;
- ✓ скорочення обсягів інвестицій в людський ресурс нації;
- ✓ зростання трудової (передусім інтелектуальної) еміграції працездатного населення країни;
- ✓ невідповідність параметрів функціонування ринку освітніх послуг потребам ринку праці та ін.

Україна входить до двадцятки країн світу з найстарішим населенням. За часткою осіб віком від 60 років посідає 11-те місце. Значна кількість населення переживає 60-річний поріг, але багато хто з них не доживає до 65 років.

Відповідно до даних Світового банку, до 2025 р. населення України зменшиться до 37 млн.

А в ООН стверджують, що до середини нинішнього століття у нашій країні проживатиме лише 26 млн осіб.

Прогнози українських демографів більш оптимістичні: в 2025 та 2050 роках в Україні за серединними показниками проживатиме, відповідно, 42,3 та 37,7 млн осіб

Зростання в розвинених країнах витрат на охорону здоров'я

За останні 40 років – стрімко зростають витрати на охорону здоров'я в усіх індустріалізованих країнах, у результаті чого частка ВВП на охорону здоров'я фактично подвоїлась.

країни можуть увійти до числа країн з найбільшим рівнем розвитку людського потенціалу двома шляхами – за рахунок швидкого зростання доходу (Китай) чи за виняткового прогресу у сфері здоров'я та освіти (Іран, Того, Венесуела).

Критерії поділу суспільства на класи

за родом занять, матеріальним станом та освітою людини:

Колишній поділ суспільства на три класи

- робочий,
- середній
- і вищий

(Дослідники з BBC Lab UK, які опитали 161 тисячу жителів Британії, запропонували визначати класи за параметрами:

- економічними (дохід, заощадження, нерухомість);
- соціальними (зв'язки і кола спілкування);
- і культурними (інтереси і способи проведення часу)

Нові класи Британії:

Сьогоднішнє британське суспільство ділиться на сім різних класів:

- **До категорій "стійкий середній клас" і "традиційний робочий клас"**, поширеним у ХХ столітті, тепер можна віднести лише близько 40% представників британського суспільства.
- **Еліта** - найбільш привілейована група у Великобританії, що виділяється серед інших своїм добробутом; з найвищими показниками у всіх трьох категоріях;
- **Стойкий середній клас** - найчисленніша група (**25% населення**), на другому місці по багатству і культурному капіталу;
- **Технічний середній клас, "технарі"** - невелика, порівняно нова група людей з високими доходами, але низьким соціальним та культурним капіталом. Вона відрізняється від інших своєю соціальною ізоляцією і байдужістю до культури;
- **Забезпечені наймані працівники** - молода група соціально і культурно активних людей із середнім рівнем доходу;
- **Традиційний робочий клас** (14% населення) з низькими показниками у всіх трьох категоріях, але не є разом з тим соціально-неблагополучним. Вартість житла представників цього класу досить висока, що пояснюється їх високим середнім віком, що становить близько 66 років;
- **Розвивається клас працівників сфери послуг** - нова молода група, переважно міських жителів, порівняно бідних, але соціально і культурно активних;
- **"Прекаріат"**, званий також нестабільним пролетаріатом, - найбідніший та найвразливіший клас серед всіх перерахованих, з найнижчими показниками по соціальному і культурному капіталу. За оцінками дослідників, він становить близько 15% населення Великобританії.

Середній клас в Україні

Середній клас - це соціальна страта, яка зберігає технологічну культуру та традиції.

В Україні в 2015 году нараховували 297 000 представників середнього класу. **Це 0,83% дорослого населення.**

Пр цьому після кризи 2008 р. чисельність середнього класу зростає в Польщі, Тайвані, Австралії, Канаді, Франції, Індії, Японії, Пд.Кореї, Мексиці, Британії, Китаї и США.

Типологія класових ідентичностей серед представників середнього класу України

- «західний середній клас»;
- «український середній клас»;
- «неузгоджений середній клас».

Тип «західний середній клас» в Україні

Носіями цього типу є люди верхньої верстви середнього класу; він представлений підприємцями середнього рівня, топ-менеджерами й висококваліфікованими фахівцями великих підприємств, держслужбовцями середньо-високої ланки та ін. (стабільна трудова позиція, високий матеріальний рівень, ясні кар'єрні перспективи).

Тип «український середній клас»

представники середньої верстви середнього класу упевнено ідентифікують себе із середнім класом.

Це – дрібні підприємці, професорсько-викладацький склад ВНЗ, висококваліфіковані наукові співробітники, держслужбовці середньої ланки, учителі приватних гімназій, лікарі, що мають приватну практику або працюють у приватних медичних закладах.

Вони застерігають щодо національної специфіки – «за українськими стандартами», демонструють високу мотивацію досягнень, установку на самореалізацію і віру в оптимістичний розвиток макроекономічної ситуації України.

Тип «неузгоджений середній клас»

властивий представникам нижньої верстви об'єктивно визначеного середнього класу; йдеться про фахівців бюджетної сфери (вчителі, лікарі, наукові співробітники, держслужбовці й керівники середньої ланки) і самозайняті у різних секторах економіки.

Дисбаланс інвестицій в людський капітал і винагород призводить до ситуації соціальної депривації: вважають себе недооплачуваними, несправедливо низька оплата праці вказує на непрестижність професійної діяльності, перетворюючись на джерело негативного соціального самопочуття.

Міжнародна міграція населення

- **Імміграція (immigration)** — в'їзд працездатного населення до цієї країни із-за її меж.
- **Еміграція (emigration)** — виїзд працездатного населення з цієї країни за її межі.
- **Міграційне сальдо (net migration)** — різниця імміграції з країни і еміграції в країну.
- **Циркулярна міграція** — це процес виїзду і повернення на батьківщину, що повторюється неодноразово
- **«Відтік умів» (“brain drain”)** — міжнародна міграція висококваліфікованих кадрів.
- **Реєміграція (re — emigration)** — повернення емігрантів на батьківщину на постійне місце проживання

Міграційний перехід

Зовнішня міграція сприяє економічному і культурному розвитку країн.

Міграційний перехід - перехід від малорухомого ("сидячого") образу життя в умовах традиційної економіки до наростання територіальних переміщень населення в індустріальному суспільстві, пов'язаного з прогресом в області транспорту і комунікації, розширенням інформаційного простору, формуванням єдиних національних, а потім і світових ринків праці і капіталу (аналогічно з концепцією демографічного переходу).

Європа протягом 100 років - міграційний перехід.

Південна Корея за 30 років - міграційний перехід.

Фази міграційного переходу

- ✓ масовий рух з села в місто, освоєння нових територій, еміграція, розповсюджуються сезонні міграції, маятникові міграції і інш.
- ✓ скорочення потоків мігрантів але зростають потоки поворотних переміщень.
- ✓ скороченнями абсолютних і відносних показників руху населення з села в місто, високий рівень міжміських міграцій і різних видів поворотних переміщень, припиненням переміщення населення в недавно освоєні регіони і навіть деяким зворотним рухом з останніх, а також сильні міждержавні міграційні потоки кваліфікованої робочої сили.

Сучасні чинники міжнародної міграції

- зростання міжнародної мобільності капіталу і праці;
- уніфікація вимог до працівників, що потребує стандартизації системи освіти.
- зміна кваліфікаційної структури зайнятих на ринку праці;
- фінансування міжнародної інфраструктури;
- удосконалення національної соціальної інфраструктури;
- розвиток принципово нових комунікативних можливостей;
- зміна напрямків та інтенсивності потоків міжнародної трудової міграції,
- в тому числі міжнародної інтелектуальної міграції;

Міждержавна міграція стає все більш диференційованою за професійними, кваліфікаційними, освітніми ознаками, спеціальностями її учасників.

Відсутнє єдине визначення поняття «міжнародний трудовий мігрант»

Тенденція зростання частки висококваліфікованих мігрантів.

Міждержавна інтелектуальна міграція може бути тимчасовою і постійною. Тимчасова є однією з форм міжнародної наукової співпраці, постійна – рівнозначна еміграції і отримала навіть спеціальну назву «відплив інтелекту».

Зазнає змін характер і напрямки руху інтелектуальних ресурсів, натомість звичній ситуації, коли «приплив мозків» притаманний розвиненим країнам, а країни, що розвиваються, країни з «новою ринковою економікою» потерпають від «відпливу мозків», останні тенденції свідчать про «приплив мозків» до країн, що розвиваються, та міграцію кваліфікованих фахівців між високорозвиненими країнами з метою більшої самореалізації тощо.

Зміни в напрямках руху інтелектуальних ресурсів

Серед розвинених країн обумовлені змінами міжнародної конкурентоспроможності та національними стратегічними пріоритетами. Так, з 2005 р. і по теперішній час в Німеччині зафіксовано перевищення нетто-еміграції серед німецького населення поміж країнами ОЕСР, при цьому серед виїзжаючих переважають високоосвічені та висококваліфіковані фахівці.

Аналіз напрямів та характеру даного явища свідчить, що рух еміграції висококваліфікованих німців до Австрії, Великобританії, Швеції та США, пов'язаний не тільки з вищою оплатою праці в приймаючих країнах, але і з перспективою професійного і кар'єрного зростання для молодих науковців, що відбиває рівень конкурентоспроможності поміж названих країн.

Міжнародна трудова міграція має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивні наслідки:

- істотне зниження соціальної напруги на регіональному та загальнодержавному ринках праці
- економія державних коштів
- зменшення обсягів реєстрованого та прихованого безробіття
- ознайомлення з новітніми технологіями та методами організації праці
- заповнення робочих місць в економіках з відчутним дефіцитом робочої сили (часто йдеться про робочі місця з важкими, шкідливими умовами праці, невисокою оплатою або ж такі, що вважаються непрестижними серед місцевого населення) зростання виробництва у базових секторах економіки;
- грошові перекази мігрантів, які є засобом виживання і утримання значної частини населення в країнах походження мігрантів та становлять значну частину ВВП цих країн.
- Міжнародна міграція виступає одним з реальних об'єднуючих елементів у випадку, коли йдеться про економічну інтеграцію

Міжнародна трудова міграція має негативні наслідки

- негативні наслідки міграції спричиняються:
- нерегульованим напливом мігрантів
- призводять до збільшення кількості конфліктів на міжетнічній основі
- стимулювання тіньового сектора економіки
- зростання злочинності
- зниження рівня заробітної платні
- загострення санітарно-епідеміологічної ситуації

Стосовно країни-виїзду:

- неповоротні витрати на освіту, охорону здоров'я
- втрата державою трудового потенціалу.

(В рамках концепції розтрати знань - інтелектуальна еміграція розглядається як чиста втрата для сукупної робочої сили країни-експортера).

- соціальні проблеми виховання і розвитку дітей мігрантів, які залишаються в країні виїзду
- неявні втратами від виїзду найбільш активної частини працівників.

Негативні наслідки стосуються також мігрантів індивідуально, оскільки поширеним явищем є працевлаштування в країні в'їзду не за отриманою спеціальністю, на непривабливих і важких видах робіт, без соціального захисту та медичного обслуговування, з неналежними житлово-побутовими умовами, що сукупно сприяють зростанню захворюваності, морально-етичним розладам, а також негативно відбиваються на морально-психологічному стані сімей.

міграційний капітал

міграційний капітал - грошові перекази безоплатної неповоротної допомоги мігрантів (трансферти)

У країнах, що розвиваються міграційний капітал значно перевищує обсяги міжнародної технічної допомоги і є більш ефективним інструментом боротьби з бідністю шляхом прямого досягання тих, хто потребує матеріальної допомоги

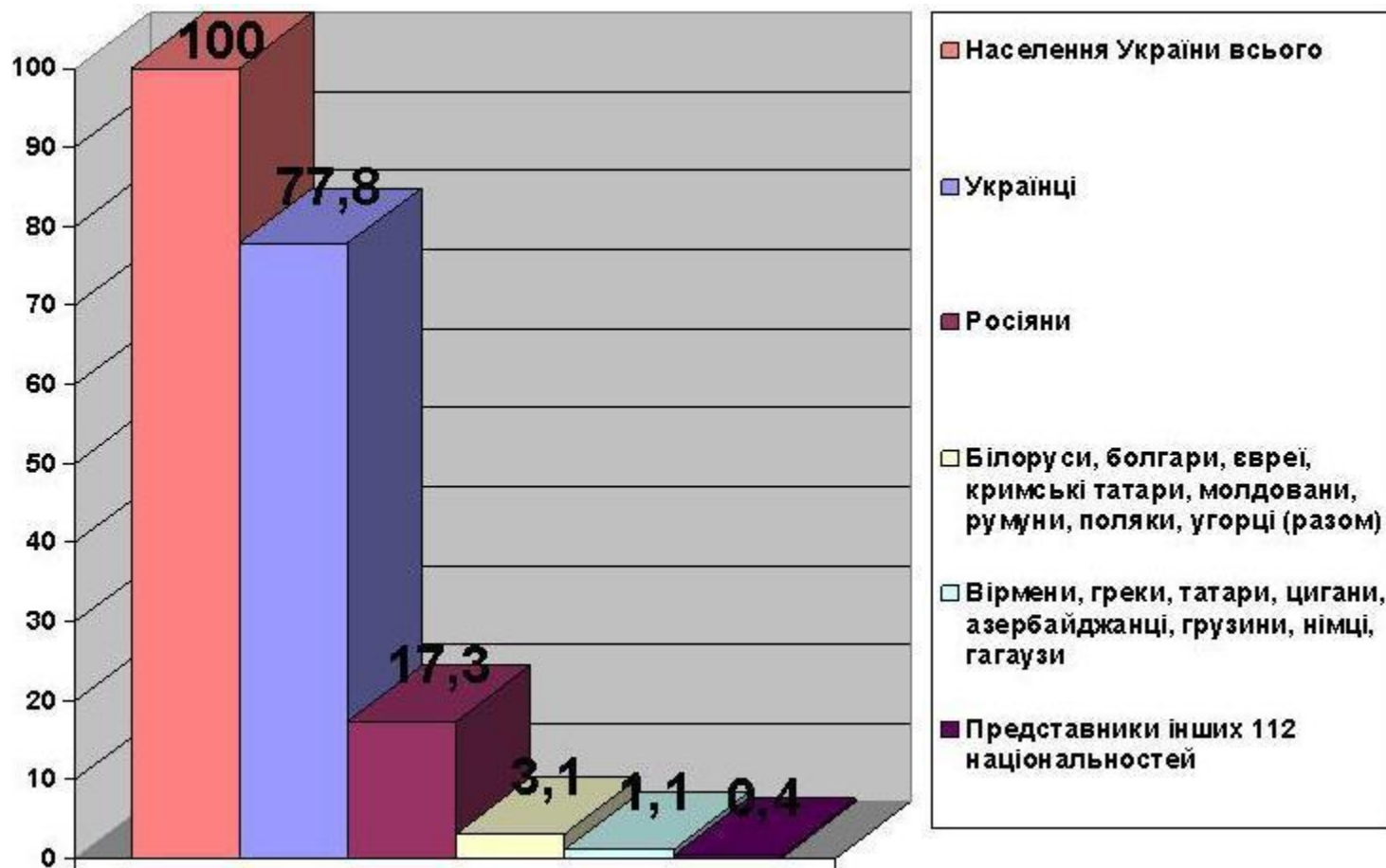
Головними одержувачами офіційно зареєстрованих грошових переказів у 2013 році є Індія - обсяг оцінюється 71 млрд дол, Китай - 60 млрд дол, Філіппіни - 26 млрд дол, Мексика - 22 млрд дол, Нігерія - 21 млрд дол, Єгипет - 20 млрд дол. Серед інших великих одержувачів - Пакистан, Бангладеш, В'єтнам та Україна.

За оцінками експертів, річні масштаби міграційного капіталу в кілька разів перевищують обсяги іноземних інвестицій в Україну!

А в окремих регіонах обсяги міграційного капіталу в кілька разів перевищують надходження до місцевих бюджетів.

- Грошові перекази формують інвестиційну базу особливо для малого і середнього бізнесу. Завдяки мультиплікаційному ефекту зростає споживчий попит населення. Зростання споживання збільшує також доходи бюджетів через сплату прямих і непрямих податків.
- Також завдяки потокам грошових переказів окремі країни можуть пом'якшити фінансовий дефіцит та компенсувати додатковий попит на іноземну валюту. Це одне з найбільш стабільних джерел надходження іноземного капіталу.

Етнічний склад населення України за переписом 2001 р.

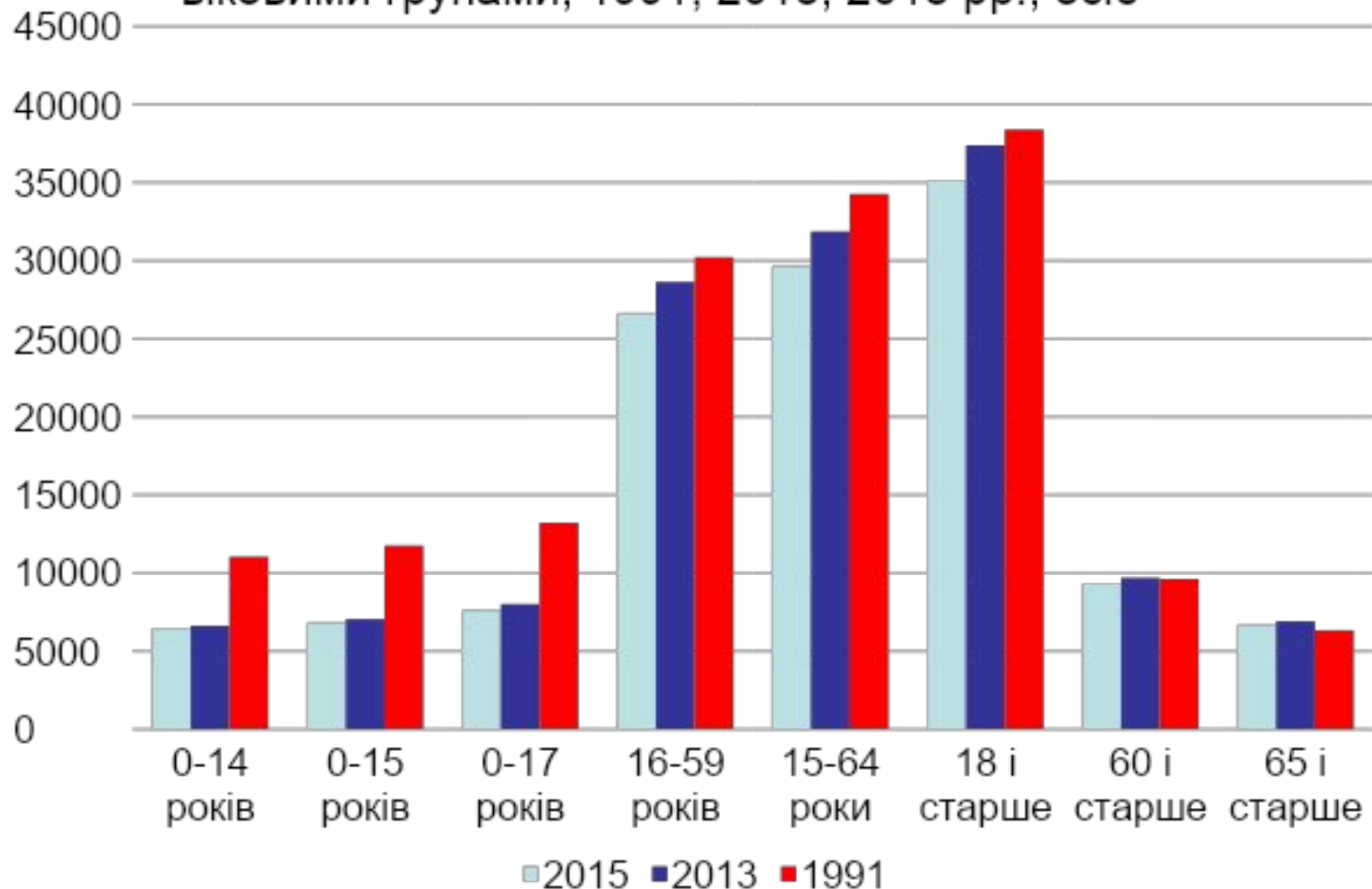
Україна – моноетнічна нація

Держава, в якій найчисленніша за кількістю своїх представників етнічна група переважає всі інші групи, разом узяті, заведено вважати моноетнічними. Більшість європейських країн, в яких не менше 67%, тобто дві третини усього населення представники — моноетнічні (Україна, Німеччина, Франція, Італія, Данія, Португалія, Польща, Греція, Угорщина, Швеція, тощо)

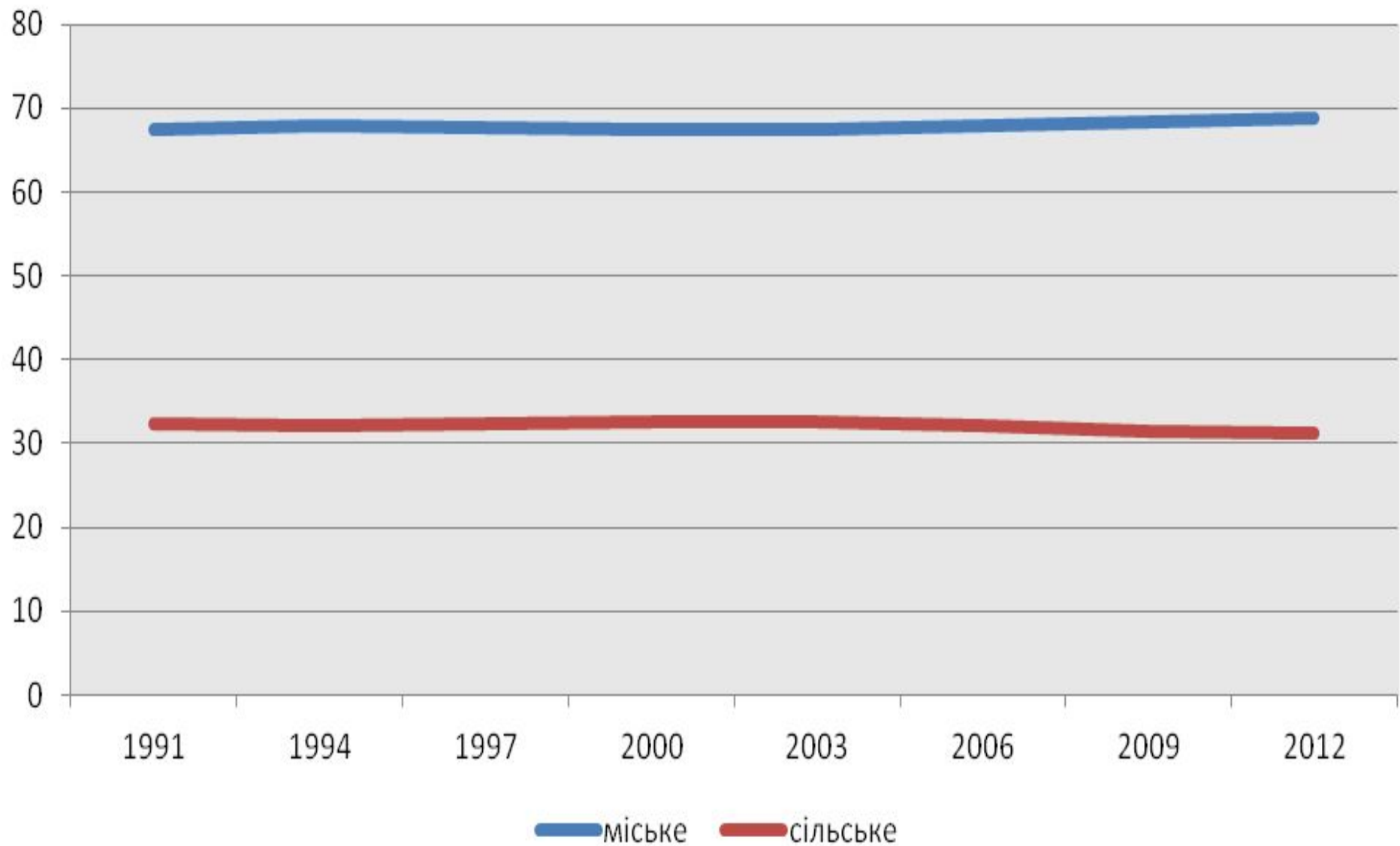
В Україні є лише два корінні народи — українці та кримські татари, і три народності — гагаузи, караїми, кримчаки.

Усі інші є тільки діаспорами, тобто маленькою часткою інших народів, які проживають поза межами України. Більшість діаспор живе в Україні не компактно, а дисперсно.

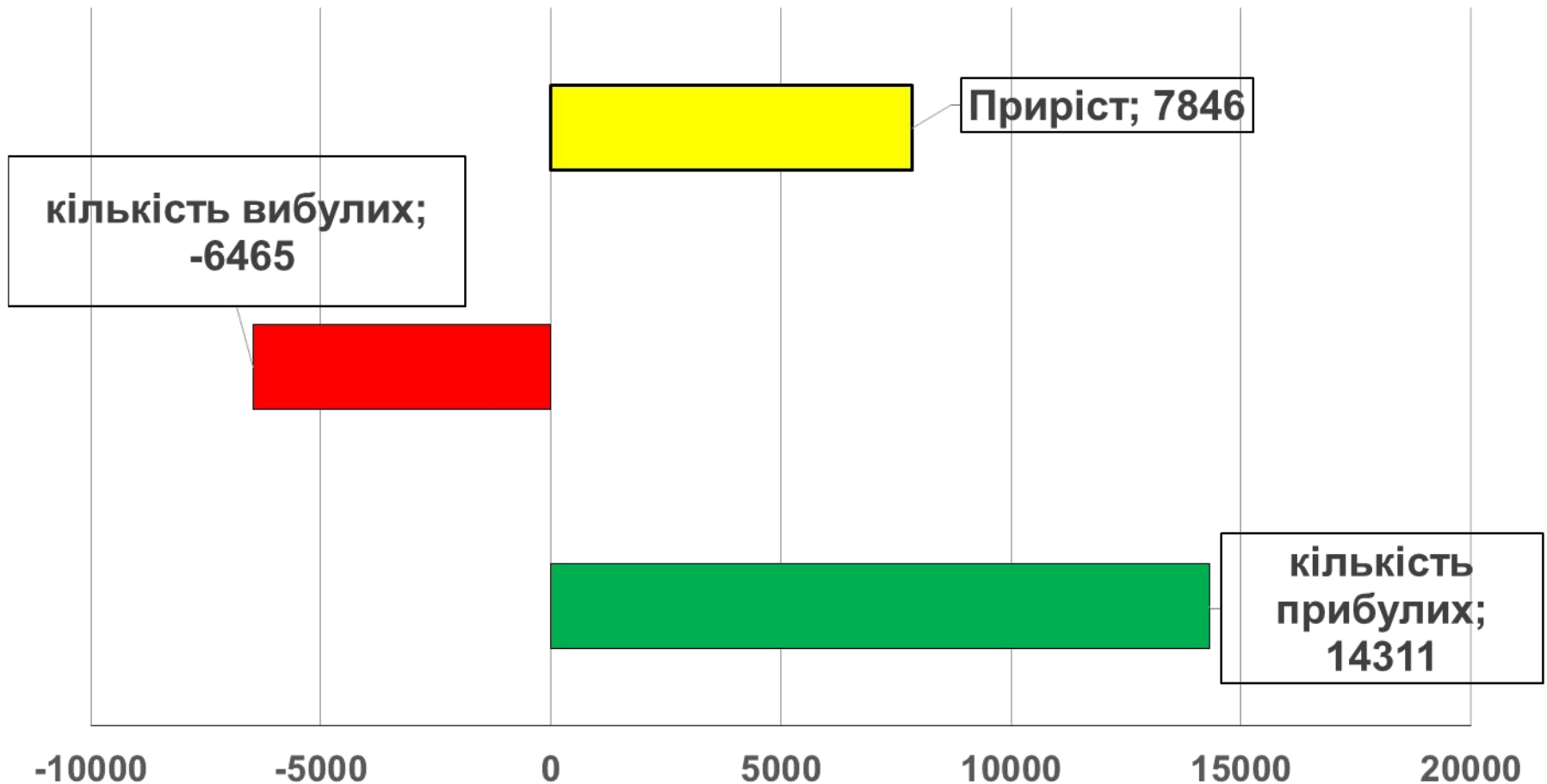
Розподіл постійного населення за окремими віковими групами, 1991, 2013, 2015 рр., осіб

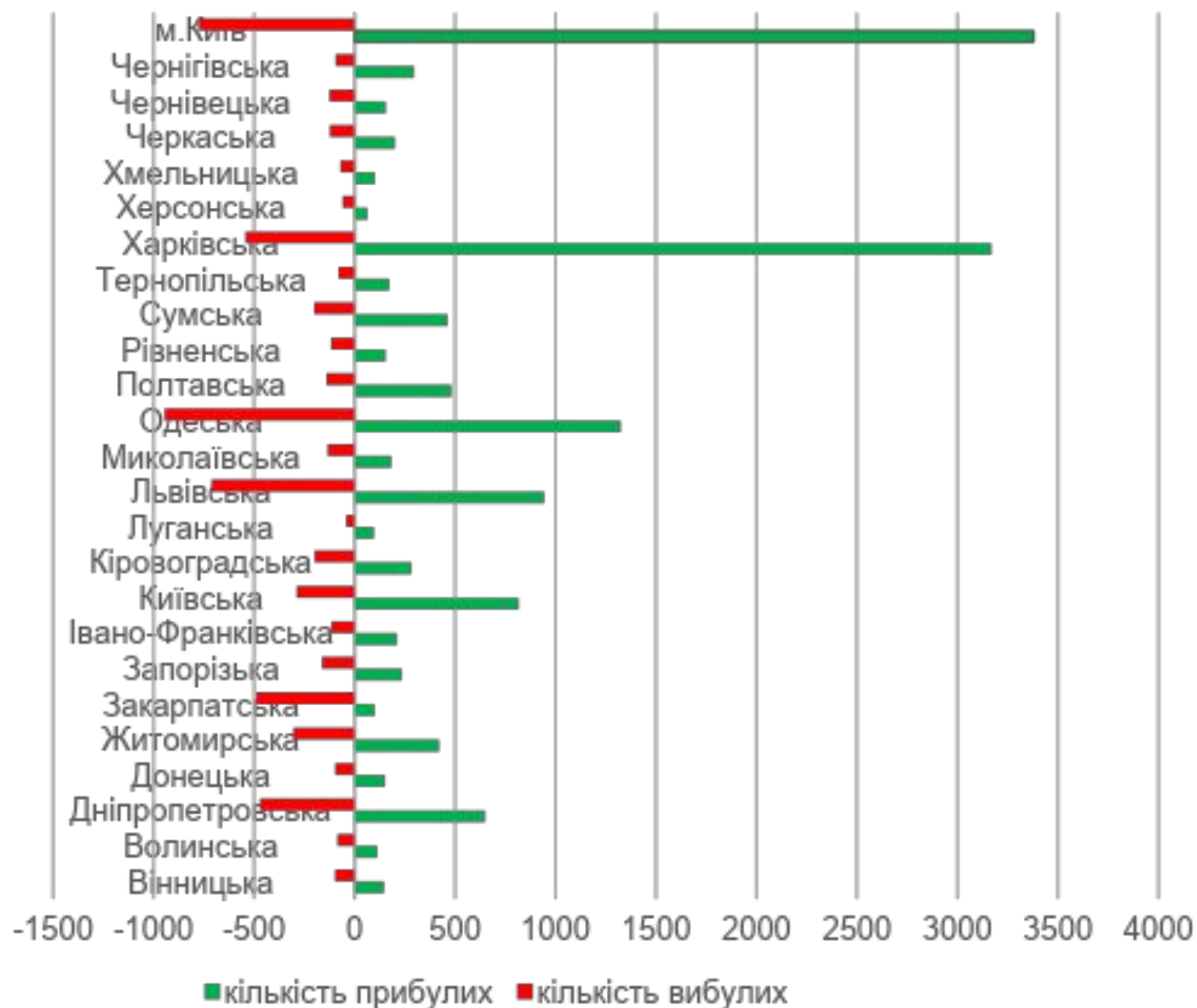
Частка міського та сільського населення від загальної кількості населення України (у %)

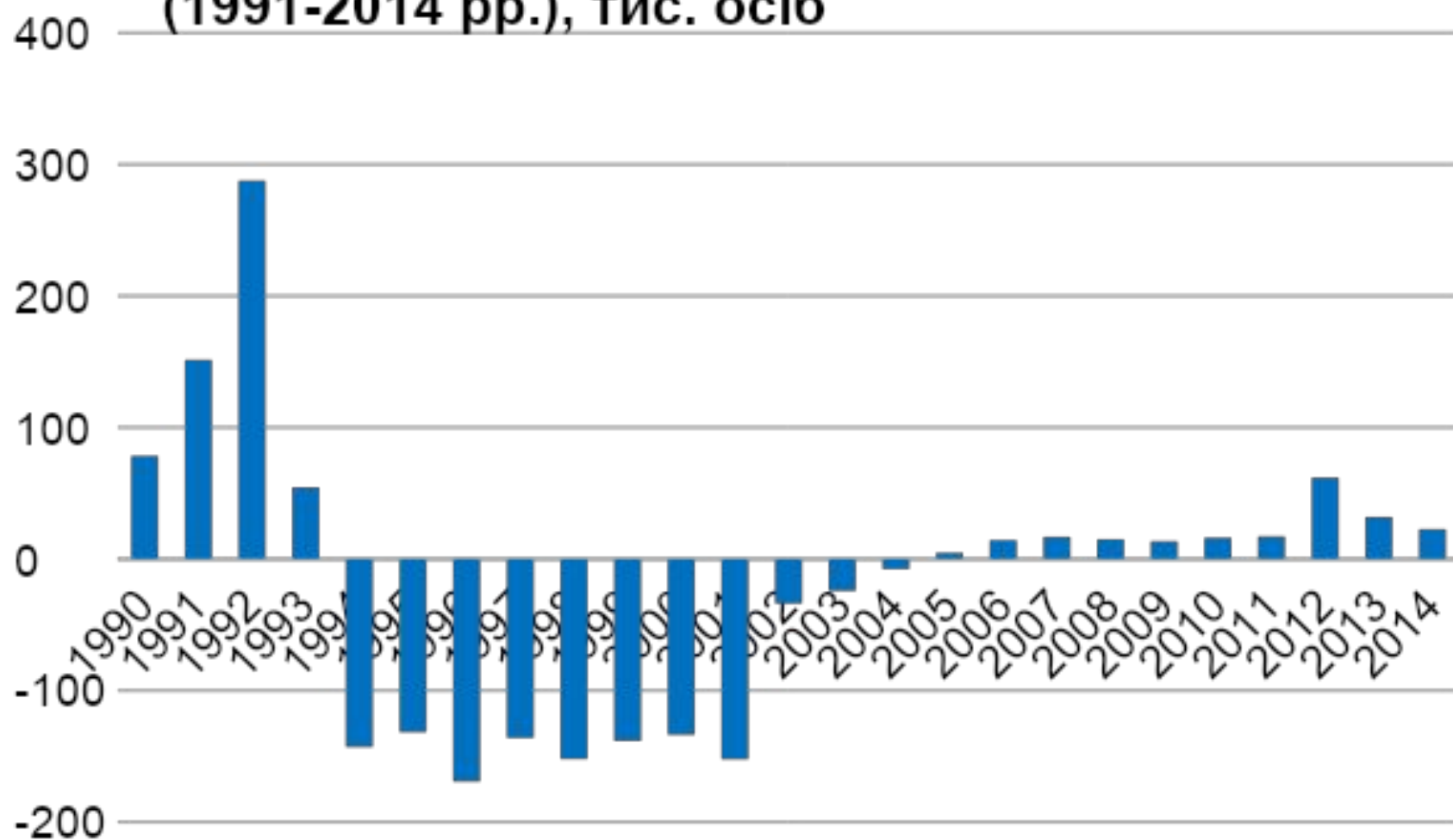
Міжнародна міграція України, 2016 р.

Міжнародна міграція, 2016 р. кількість осіб

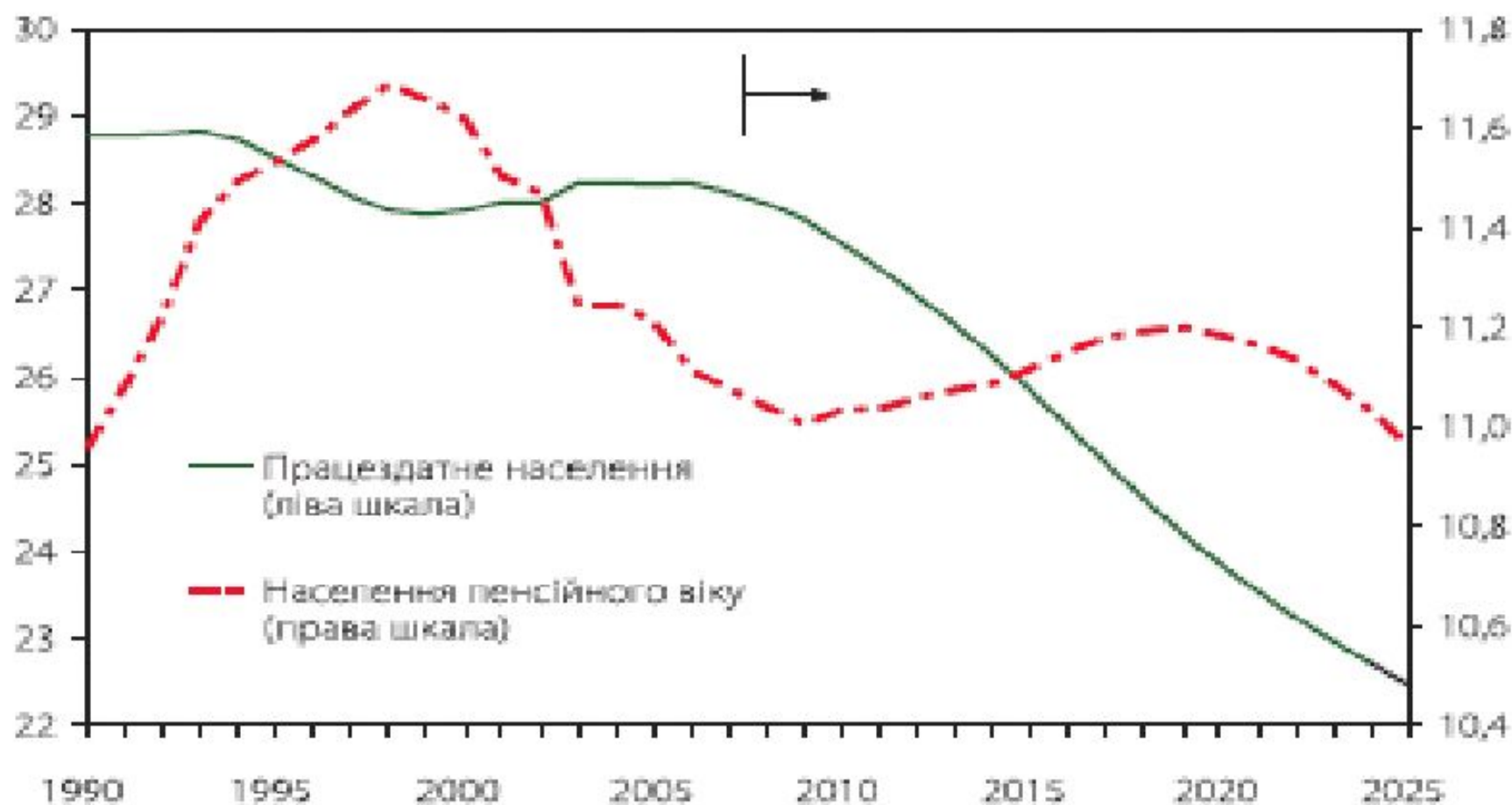

Міграційний приріст, скорочення (-), (1991-2014 рр.), тис. осіб

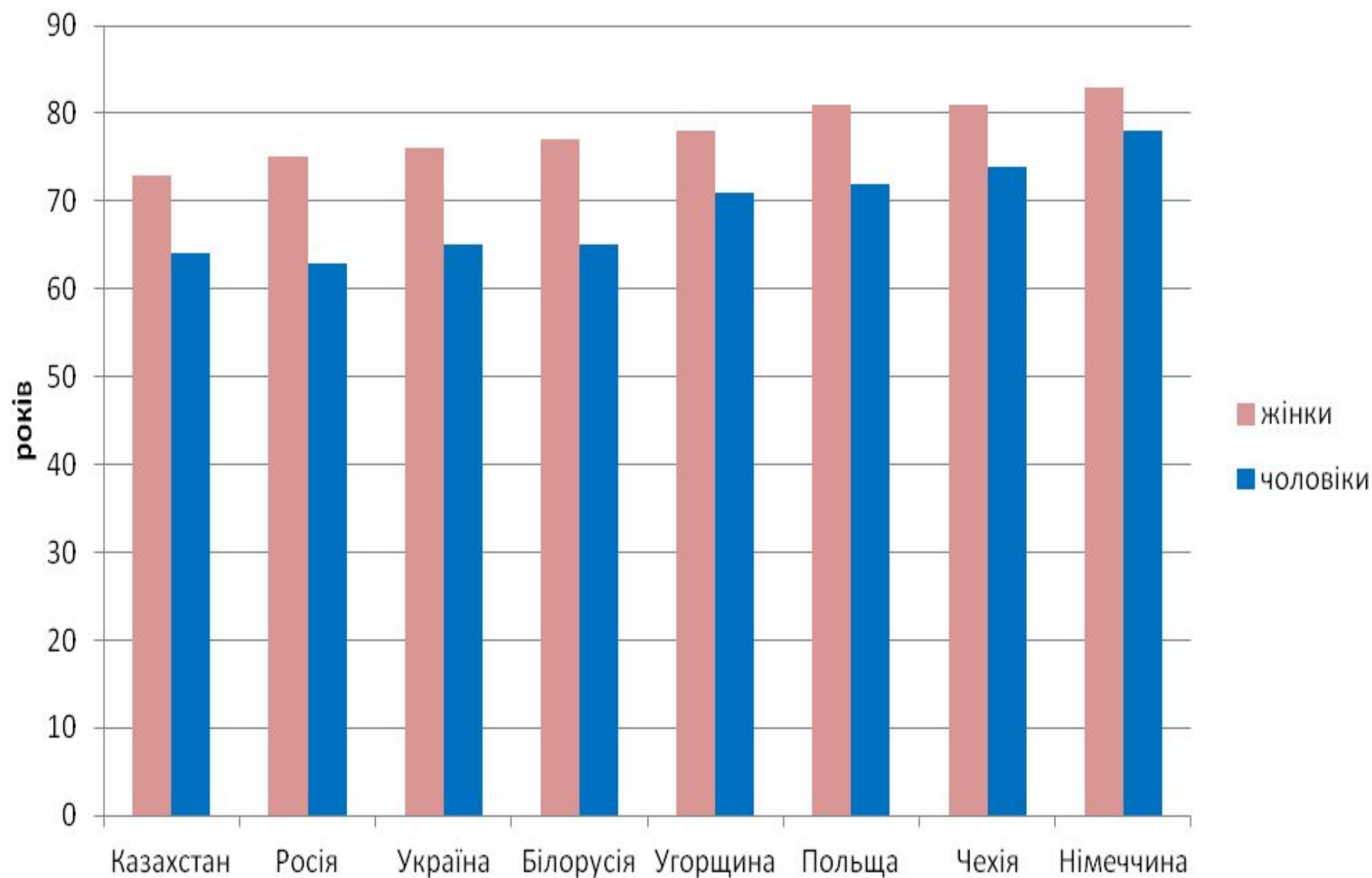

Кількість працездатного населення та населення пенсійного віку

млн.

Очікувана тривалість життя при народженні в Україні в порівнянні з іншими країнами

Кількість зареєстрованих шлюбів та розлучень

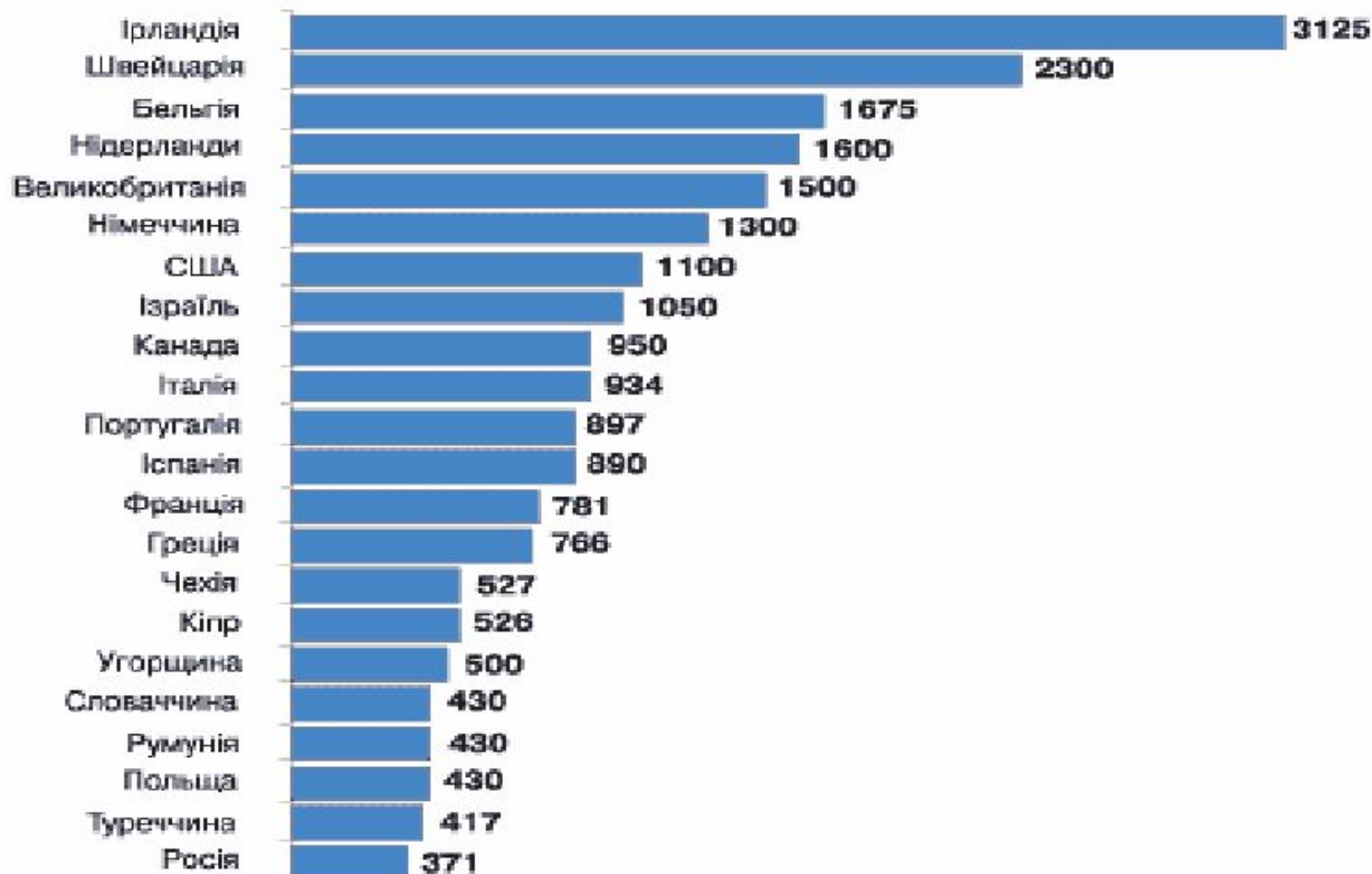

Чинник еміграції міграції українців

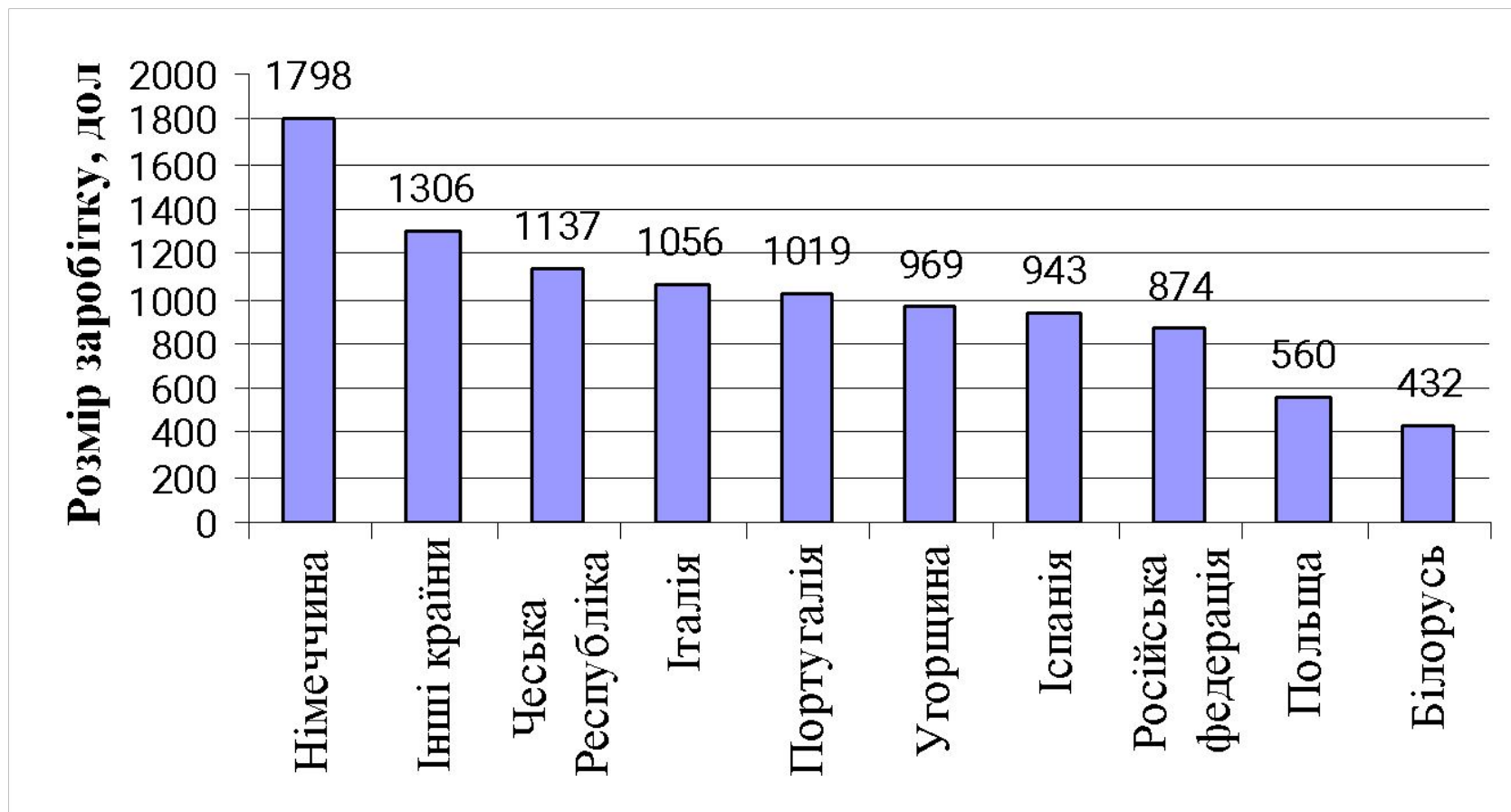
Середня заробітна плата мігрантів за кордоном у 2008 р. становила 820 дол. США, що було майже утричі вище, ніж середня заробітна плата в Україні (281 дол. США). Основними спонукаючими чинниками до міграції українських заробітчан є підвищення рівня їхнього життя і перспективи підвищення заробітної плати (понад 56%); тоді як безробіття є незначним фактором (менше 7%).

Однак різниця в доходах не є єдиним мотиваційним чинником для міграції; процес прийняття рішень включає в себе такі некомерційні змінні, як соціальні переваги та культурні цінності

Місячний дохід українських мігрантів у країнах працевлаштування у 2009р. (дол.)

Розмір середньомісячного заробітку українського мігранта в різних країнах, 2012 р.

за різними оцінками трудовими мігрантами є від 4 до 7 млн громадян України, це складає відповідно від 8,6 до 15,1 % від численності всього населення, або від 19,5 до 34,1 % економічно активного населення працездатного віку.

Отже, можна говорити про міграцію з України третини (!) активного населення працездатного віку. До того ж, в більшості це найбільш енергійні і підприємливі люди.

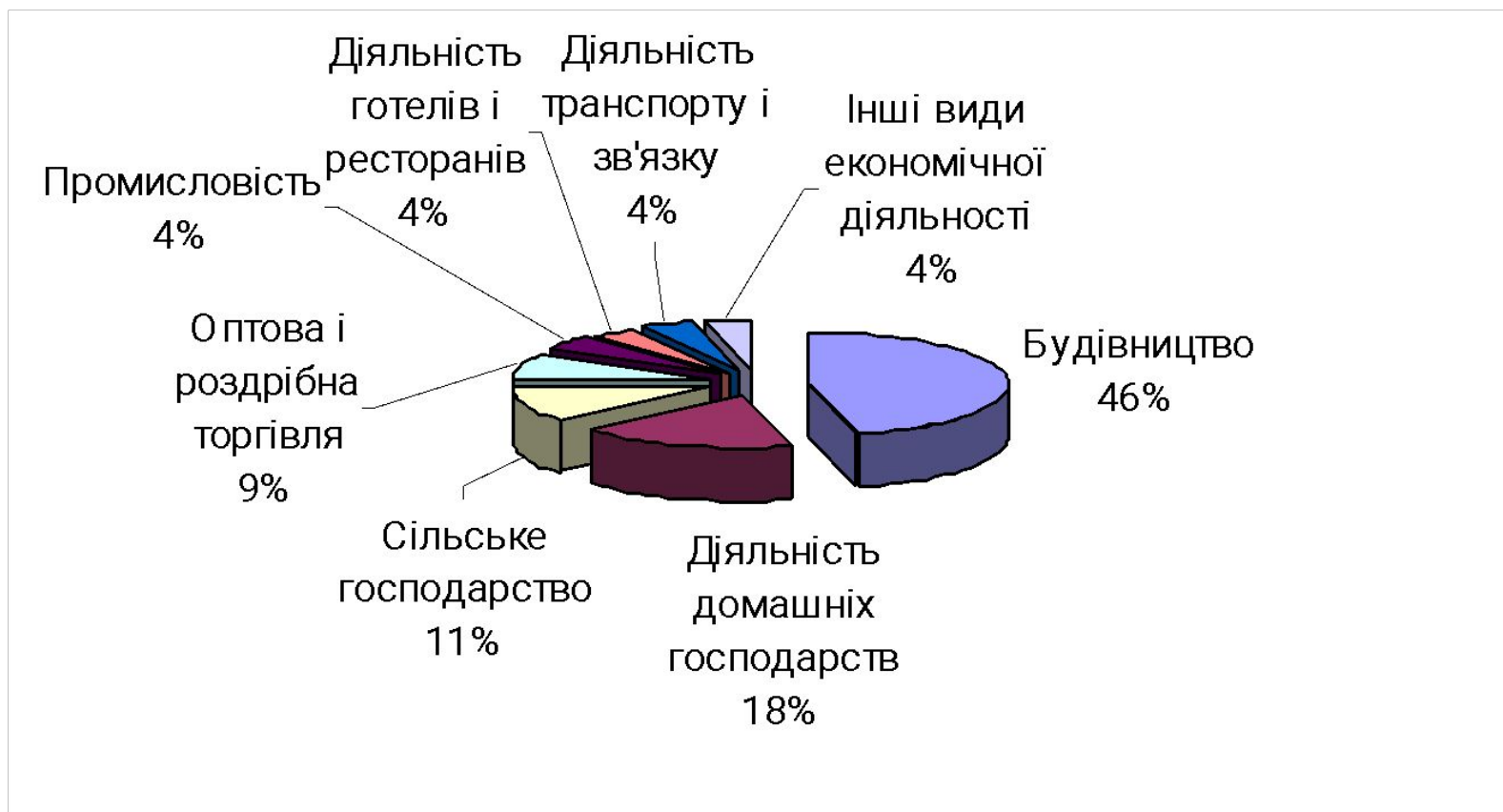
Гендерний розподіл українських трудових мігрантів

Обсяги приватних грошових переказів із-за кордону в Україну

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
МЛН. ДОЛ.	3111	3533	4147	4165	3460	4042	4751	4219
Частка у % до ВВП	3,4	3,4	4,6	4,3	4,3	4,3	2,6	3,2

Основні сфери зайнятості працівників-мігрантів

Закон

**Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»
(22 вересня 2011 року N 3773-VI)**

Визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні, та встановлює порядок їх в'їзду в Україну та виїзду з України.

Державна міграційна служба України

- ДМС є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується КМУ через Міністра внутрішніх справ і реалізує державну політику у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.
- ДМС у своїй діяльності керується [Конституцією](#) та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основні завдання ДМС:

- реалізація державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів;
- внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Ірпінський та Волинський пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні

Основними завданнями ПТПІ :

- забезпечення утримання іноземців та осіб без громадянства до завершення процедури їх примусового видворення за межі України; створення належних умов для утримання іноземців та осіб без громадянства, забезпечення їх індивідуальними спальними місцями, постільною білизною, триразовим харчуванням, матеріально-побутовим та медичним обслуговуванням тощо; сприяння територіальним органам Державної міграційної служби України та органам охорони державного кордону у виконанні покладених на них завдань, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства за межі України; сприяння іноземцям та особам без громадянства в установленні контактів з родичами, земляками, міжнародними та громадськими організаціями.
- пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні

Пункт тимчасового розміщення біженців (ПТРБ)

- здійснює свою діяльність у відповідності із Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», Положенням про ДМС України, положенням про ПТРБ.
- ПТРБ у м. Яготині Київської області
- ПТРБ у м. Одеса розпочав свою діяльність у 2001 році і розрахований на одночасне проживання 200 осіб.
- ПТРБ у Закарпатській області розпочав свою діяльність у 2004 році і розрахований на одночасне проживання 120 осіб (м. Мукачево – 70 осіб, м. Перечин – 50 осіб).

Міжнародна організація праці (МОП)

МОП має одну з найдосконаліших систем міжнародного контролю за виконанням ратифікованих конвенцій, та згідно своїх установчих документів спрямовує зусилля на практичне втілення загальних принципів регулювання ринків праці та соціальної справедливості в законодавство окремих країн.

Міжнародна організація з міграції - МОМ

включає 157 країн-членів та 10 країн-спостерігачів, вона також має представництва у понад 100 країнах світу. МОМ сприяє гуманній та впорядкованій міграції для загального блага, надаючи послуги, підтримку та рекомендації урядам та мігрантам. МОМ має аналогічні привілеї та імунітети, що їх мають спеціалізовані установи ООН, незважаючи на те, що вона не є Агентством системи ООН, однак є членом Представницької Групи ООН в Україні.

Членство України в МОМ

у 1996 році Україна отримала статус країни-спостерігача при МОМ. У 2001 році Україна звернулася із запитом про надання їй статусу країни-члена МОМ, і у 2002 році Парламент України ратифікував угоду про членство України в МОМ.

- З грудня 2014 по квітень 2015 року за фінансової підтримки Європейського Союзу Міжнародною організацією з міграції було надано одноразову грошову допомогу 23 264 внутрішнім переселенцям в місті Харкові та Харківській області. Проектом було визначено найбільш вразливі групи населення, серед яких інваліди, люди похилого віку, самотні батьки та багатодітні сім'ї, які отримали змогу покрити найбільш нагальні потреби в умовах переселення та зими, такі як купівля медикаментів, теплого одягу, сплата за житло та придбання продуктів харчування.
- Понад 27 000 вимушених переселенців уразливих категорій у 16 регіонах України отримали одяг, взуття, постільну білизну, медикаменти та іншу допомогу за фінансування, наданого США, Норвегією, Швейцарією, Німеччиною, Канадою та ООН.

Цілі сталого розвитку до 2030

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН для прийняття Порядку денного в галузі розвитку 17 Цілей сталого розвитку 2016-2030

Світовий банк та ЮНЕСКО

регулюють процеси транснаціоналізації людського ресурсу на глобальному рівні. Наприклад, спільні проекти ЮНЕСКО та Світового банку («Освіта для всіх» та «Освіта для економіки знань»), в рамках програми «Цілі розвитку тисячоліття», «Цілі сталого розвитку»